ONDARA ALS QUINQUE LIBRI[1] DE PEGO 1533-1661

Josep Vicens Pascual

RESUM: la comunicació consta d'una introducció on es presenta el treball, després un recorregut cronològic del nom d'Ondara als tres primers quinque libri de Pego, seguit d'un repàs detallat dels registres de les persones i famílies ondarenques. Per acabar, una llista de cognoms i una conclusió final.

Paraules clau: Ondara, nom, persones, cognoms, segles XVI i XVII.

Mentre estudiava els quinque libri de Pego vaig observar que el nom de la població d'Ondara apareixia moltes voltes i, també en conseqüència, noms de persones d'origen ondarenc. Després, en assabentar-me de l'organització de les Primeres Jornades d'Estudis d'Ondara, no vaig dubtar en concretar i sistematitzar la relació de persones per presentar aquesta senzilla exposicició que espere desperte algun interés.

Així l'esquema de la present comunicació té els següents punts:

1. **Introducció** o presentació del treball.
2. **Recorregut cronològic del nom d'Ondara**
   On se segueix el nom de la població ondarenca en els tres primers quinque libri de Pego seguint un ordre cronològic.
3. **Les persones relacionades amb Ondara**
   Es repassen els registres des del punt de vista de les persones i les famílies relacionades directament amb Ondara, perquè hi van viure o perquè hi havien nascut.
4. **Conclusió**
   Consta d'una gràfica dels cognoms ondarencs a Pego i un resum final del treball.

[1] Arxiu de la Parròquia de Santa Maria de l'Assumpció de Pego.

Digitized by Google

1. Introducció

És evident que la proximitat de les poblacions d'Ondara i Pego ha fet que la gent d'una i altra vila haja estat al llarg del anys en contacte, el nom d'Ondara apareix prou als registres dels quinque libri de Pego cosa que reflecteix aquest intercanvi familiar. Ja se sap que els quinque són llibres de registres parroquials on s'anoten les persones batejades, confirmades, casades, excomunicades i mortes.

Els quinque de Pego comencen el 1533, el primer s'estén entre el 1533 i el 1611, el segon des del 1612 al 1625 i el tercer va des del 1626 al 1661.

El primer conté batejos que no són continus sinó a partir de l'any 1577, matrimonis des de 1568, i confirmacions triennals des dels anys 1594 al 1606, així per tant hi falten les defuncions i les excomunions d'aquests anys. A la fotografia apareix el titular del llibre de batejos.

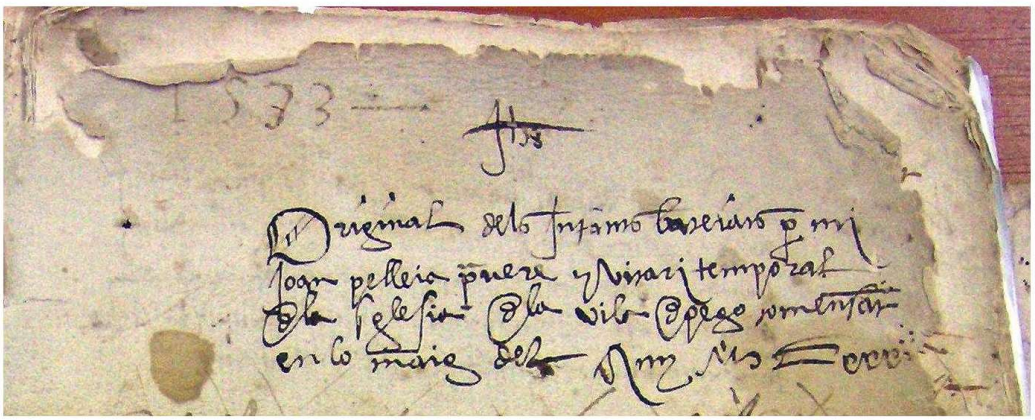

Titular dels batejats del 1r quinque libri 1533-1611.

Digitized by Google

El segon porta batejos complets, confirmacions de 1620, matrimonis de 1612 a 1625 i un de 1629, i finalment dues pàgines de descomunicats del 1625 encara que a la portada reproduïda a la foto no indica que hi haja descomunicats. Per tant només hi falten les defuncions.

Portada del 2n quinque libri 1612-1625. Lletra del vicari mossèn Francesc Marçal (vicari de 1611-1618) que escriu de manera molt elegant i aproximant-se a la tipografia amb lletres capitals i decoracions.

Digitized by Google

El tercer té complets els batejos i els matrimonis, i confirmacions del 1626, 1633, 1644, 1654, els descomunicats de 1626 a 1654 i finalment el llibre de morts 1626-1647, la portada del qual (que de forma inusual està redactada en castellà) apareix a la foto.

Portada del llibre de difunts del 3r quinque. Destaca l'ús de la tinta de color, la decoració floralesca i el treball cal·ligràfic. Tant en aquesta portada com en l'anterior també és curiós l'ús de la forma del triangle invertit on s'incriu el text.

Digitized by Google

Pel que ens interessa sobre el nostre tema el fet que als quinque normalment només apareguen noms i primers cognoms (molt poques voltes altres modificadors del nom com podria ser els oficis, els tractaments socials o els malnoms) de persones d'aquella època fa que per arribar a identificar les persones el màxim possible resulte dificultós però serveix com a mínim per poder determinar les relacions familiars i d'amistat d'aquells habitants i fins i tot a voltes per reconstruir les famílies d'aquells temps.

S'observa sobretot en batejos i matrimonis com algunes voltes apareix l'origen de les persones que intervenen en les cerimònies religioses i altres voltes allò que marca indicis dels llocs de procedència són les certificatòries o les monicions per als matrimonis.

En concret hem pogut observar que hi ha un total de 105 persones relacionades d'una o altra forma amb Ondara i que trobem en els quinque libri mencionats. Evidentment algunes d'elles hi estan perquè són amics, coneguts o familiars de les persones que d'una manera més directa procedeixen de la població ondarenca.

Però només esmentarem en aquest treball les 19 persones explicitament relacionades amb Ondara, i deixarem aquelles que o són amigues o conegudes o que senzillament intervenen en alguna cerimònia on apareix alguna persona d'Ondara, però que no observem que tinguen una relació més estreta.

I podem veure en la gràfica adjunta que Ondara és la vuitena població per quantitat de registres i persones. La població més propera i de més relació amb Pego és Oliva, després apareix el lloc molt proper, actualment desaparegut, de Favara de Pego que va ser centre en aquells anys d'una parròquia (la de Sant Pere de Favara) que comprenia també les poblacions de l'Atzúvia i Benumeia. En tercer lloc la població més gran de la Safor, després la capital de la Marina Alta, seguit de Xàbia, seguit de la vall d'Ebo i la de Gallinera i en vuité lloc, com s'ha dit, Ondara.

Digitized by Google

Número de persones relacionades amb poblacions veïnes a Pego que apareixen als tres primers quinque

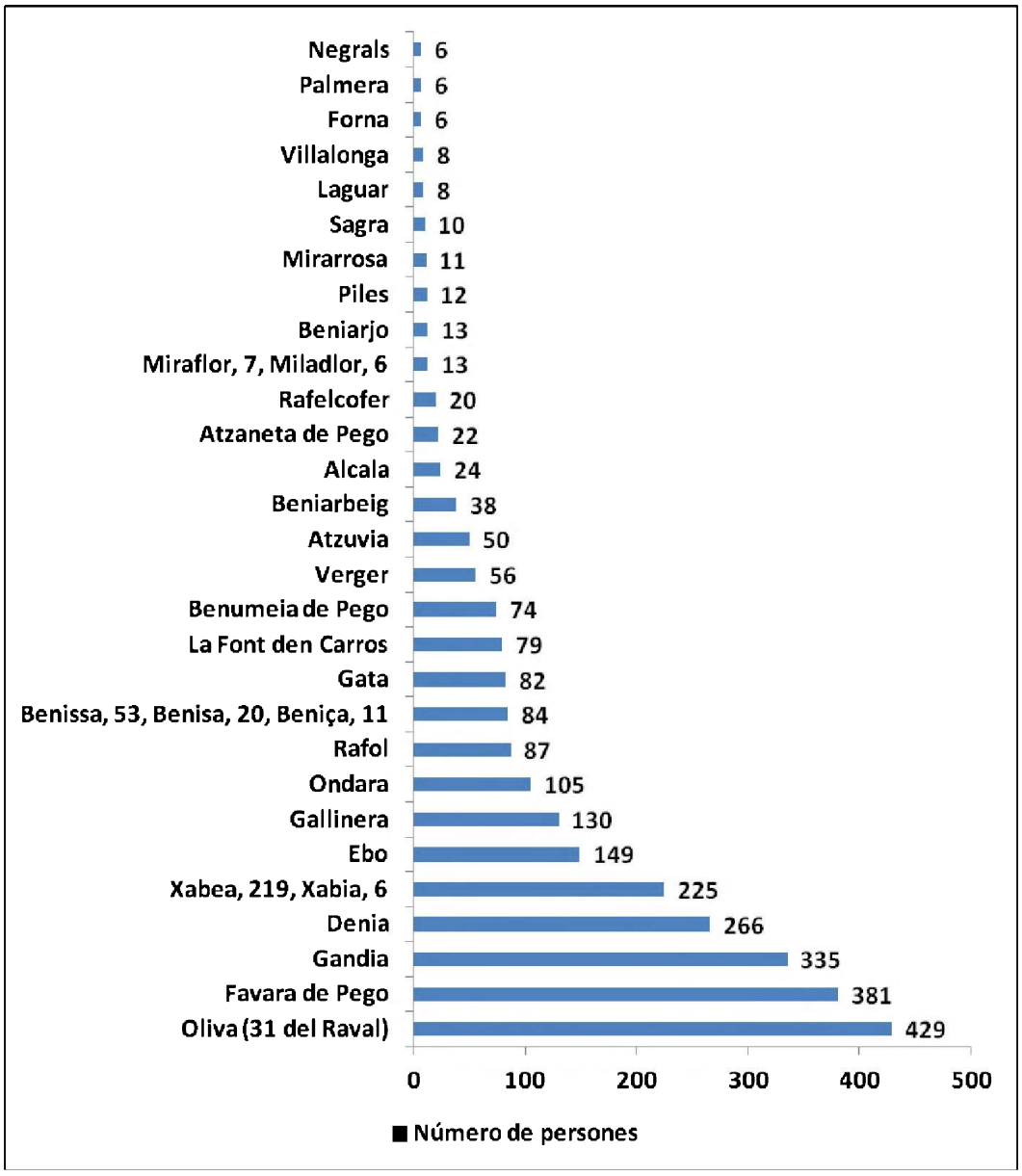

I per cloure aquesta introducció una observació: els cognoms han estat transcrits sense titlles per tal de respectar l'escriptura original.

Digitized by Google

2. Recorregut cronològic del nom d'Ondara

La majoria de les voltes que apareix el nom d'Ondara ho fa sense estar acompanyat de cap embolcall modificador però tres voltes és presentat amb el sintagma «vila de Ondara» (1579, 1623 i 1625) i una altra amb el del «lloch de Ondara» (1625).

El nom de la vila ondarenca apareix setze voltes i són les següents partides que ara a continuació presente seguint un ordre cronològic.

1579: És la primera volta que apareix el nom quan en un bateig diu que la comare és d'Ondara.

1579: El mateix any, però ara en unes esposalles, apareix dues vegades el nom de la població primer quan diu que el pare de l'esposa «és de la vila de ondara» i en l'altra línia, «foren esposats per lo reverend rector de ondara».

1580: En un bateig apareix el nom del poble escrit sobtadament amb h.

1584 Un bateig, la comare del qual és «Anna Gavila filla de Anthoni Gavila de Ondara».

1586 En un altre bateig en què la comare és «anna gavilana de ondara».

1590 Una altra comare d'un bateig: «Catherina filla de Lois Matheu de Ondara».

1594 Quan el «Señor visitador general colom» es trobava pel mes de juliol a Ondara i expedeix una llicència de matrimoni per a una boda que se celebra a Pego.

1597 El rector d'Ondara, «mossen rafel ferrer», envia una certificatòria (per a la boda entre joan mestre i angela torres).

1605 En la boda de «guillem gavila de ondara y de Elisabet filla de joan pastor de pego» el nom de la vila d'Ondara apareix tres vegades, quan es refereix al rector que redacta la certificatòria, quan diu d'on és natural el marit i finalment per indicar d'on és el rector que els dóna la benedicció nupcial.

Digitized by Google

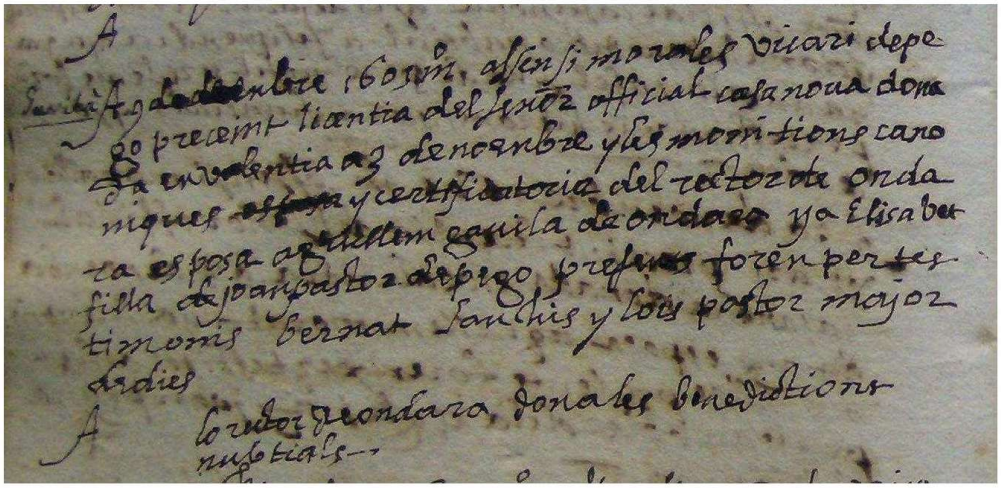

Boda entre « guillem gavila de ondara y Elisabet filla de joan pastor de pego » (1605) on el nom d'Ondara és esmentat tres voltes.

1620 Hi ha una relació del «curat de Ondara» per a la Boda entre Miquel Banyuls i Anna Maria de la Borda.

1623 Perquè un pegolí que viu a Ondara «Frances Cendra de Hieroni natural de Pego y habitador en la vila de Ondara» fa de compare en un bateig.

1625 En unes amonestacions diu que «Maria Sapena donzella natural del lloch de Ondara y recident en lo raval de oliva» va a casar-se amb un pegolí resident a Piles.
El mateix any 1625 i en dues partides de bateig actua com a comare Isabel Joan Gavila «natural de ondara».

1636 «Joan Femenia Vicari de Ondara» presenta un certificat per a una boda.

Finalment el 1650 hi ha «tres Canoniques monicions en l'església de ondara» per a una boda.

Digitized by Google

3. Les persones relacionades amb Ondara

GAVILA

Apareixen sis persones amb el present cognom que sabem era, segons treballs diversos sobre llinatges i població,[2] un dels més nombrosos de la vila d'aquells temps.

Jaume Gavila (apareix registrat entre 1579 i 1623?) d'Ondara és el pare d'Ursula, padrina d'un bateig de 1579, i també sembla ser el pare d'Anna que es casa el mateix any. I encara el trobem de padrí de dues xiquetes el 1606 i el 1623.

Anna Gavila (entre 1579 i 1591), filla de Jaume, es va casar amb el pegolí Joan Miralles a Ondara i reben les benediccions nupcials a Pego, van batejar quatre fills. Encara fa de padrina de sis batejos dels anys 1587 a 1591. Sempre apareix referenciada com a muller de Joan Miralles després del seu nom i cognom, cosa habitual llavors.

Ursula Gavila (de 1579 a 1618), també filla de Jaume Gavila, sabem que actua de padrina en tres batejos de 1579, 1586 i 1618 i pel que sembla no viuria a Pego però va ser comare de batejos de familiars.

El rector pegolí d'aleshores (Hieroni Vives) quan escriu una partida de bateig de 1586 cau en la confusió quan diu que Ursula és la muller de Joan Miralles i la seua germana fa de padrina i en realitat és al revés. S'observa en el registre també l'ús de la terminació femenina (gavilana) per al cognom, cosa també comuna llavors: és a dir usar el femení per als cognoms si el portava una dona (cerver/a, hortola/ana, castanyer/castanyeda, etc.)

Hi ha una altra Anna Gavila (de 1584 a 1602), filla de Anthoni Gavila d'Ondara que fa de padrina el 1584 en un bateig d'un fill d'Anna Gavila (la filla de Jaume), segurament va conéixer a Martí Castanyeda i s'hi va casar a Ondara ja que la seua partida no apareix a la parròquia pegolina però sí el bateig dels seus quatre fills (de 1587 a 1597).

A la parròquia pegolina Guillem Gavila (de 1605 a 1608) es casa amb Elisabet Pastor (filla de Joan) l'any 1605 i serà el rector d'Ondara qui els donarà la benedicció nupcial de la qual cosa es dedueix que el seu

---

[2] **Àlvarez Vives, Vicent; Miralles Guillem, Rosa Vta; Escrivà Ots, Susi** (1998) *Llinatges d'Ondara*. [article en línia] <http://*www.ondara.cat/arxius/Ondara-article-1998-AlvarezEscrivaMiralles.pdf*>
Miralles Cebrià, Robert (2011). *La població d'Ondara entre els segles XIV i XVII* [article en línia] <http://*www.ondara.cat/estudis/Ondara-demografia1.pdf*>

Digitized by Google

domicili conjugal seria a Ondara. El 1608 Elisabet Pastor fa de padrina en un bateig d'una neboda seua.

Elisabet Joan Gavila (de 1618 a 1646) representa el cas contrari de l'anterior Elisabet Pastor, la de cognom Gavila és natural d'Ondara i s'hi casarà, després viurà a Pego amb el seu marit Joan Pastor on batejaran cinc filles i un fill, la primera el 1618 i l'última el 1630, una de les quals va morir albat (quan tenia 5 anys); curiosament els primers registres no indiquen la seua procedència i als registres de 1625 a 1628 sí que es diu que és natural d'Ondara. Va ser quatre voltes padrina de batejos i una volta padrina d'una confirmació. El 1646 es casa una de les seues filles.

El seu marit Joan Pastor probablement era germà d'Elisabet Pastor (la dona de l'anterior Guillem Gavila) i fills de Joan Pastor (de 1569 a 1630), persona d'alt nivell social en aquella època que va estar casada amb Magdalena Sanchis i va tenir 9 fills i una criada d'origen morisc natural de Xaló que tenia 9 anys el 1610.

MATEU

Apareixen dues germanes: Caterina Mateu (1590) i Elisabet Mateu (de 1590 a 1610); de Caterina sabem que fa de padrina d'una filla d'Elisabet batejada el 1590 i d'ella diu el llibre que és filla de «lois matheu d'Ondara», mentre que d'Elisabet no ens diu absolutament res sobre la seua procedència malgrat aparèixer en 15 registres parroquials.

Elisabet Mateu es casa amb Miquel Sanchis abans del 1590 i segurament a la parròquia ondarenca, al registre de Pego apareix quan bateja una filla l'any esmentat i després, el 1610, ja vidua, és l'ama d'una xiqueta morisca de nom Esperança i de quatre anyets batejada el 1610 i un altre morisc, un xicon de dotze anys, batejat el mateix any. El cognom Matheu existeix ja durant el segle XVII a Ondara.

ALTRES COGNOMS

Vicenta Giner (de 1580 a 1617) segurament es va casar a Ondara amb el pegolí «frances piera» perquè a Pego no apareix el seu casament, va veure batejar sis fills, el primer el 1580 i dels quals dos es casaran a Pego, també va ser comare d'un confirmat el 1599.

El cognom Giner era comú a Ondara en aquella època.

Digitized by Google

La certificatòria del rector d'Ondara per a la boda celebrada el 1597 entre Joan Mestre i Angela Torres indica que un dels dos contraents o tots dos havien viscut a Ondara en anys anteriors. Sabem de Joan Mestre, segons el Llibre de comptes de l'Hospital de Pego, que el 1600 «la seua dona estava mala» en l'hospital. En la llista de llinatges d'Ondara[3] d'aleshores, Torres apareix als segles XVII i XVIII i Mestre ho fa en els segles XVIII i XIX.

Salabera és el cognom de l'anterior marit d'Àngela Torres, l'origen del qual no és esmentat.

El pegolí Miquel Banyuls, que ja era vidu, es va casar amb l'ondarenca Anna Maria de la Borda el 1620 i després batejaran dos fills (el 1622 i el 1625).

Francesc Cendra de Hieroni (de 1604 a 1623) és natural de Pego i viu a Ondara quan fa de compare en un bateig de 1623. Es va casar el 1604 amb Hieronima Miralles i bategen dues filles els anys 1606 i 1608 i després al registre del bateig de 1623 posa que viu a la vila d'Ondara.

Maria Sapena (1625) és una donzella que el 1625 quan va a casar-se és amonestada a Pego perquè es marida amb Juan Marti Valenciano (fill del conegut obrer de vila Marti Valenciano) natural de Pego, però que resideix a Piles, mentre ella és natural d'Ondara i viu al raval d'Oliva. No inscriuran cap més detall a la parròquia pegolina, cosa que indica que viuran a Piles o al raval d'Oliva. Sapena és un dels llinatges que abunden durant el segle XVII a Ondara segons l'article esmentat. Així com el de Ferrando que era el cognom de sa mare i conseqüentment el seu segon.

El pas del matrimoni format per Joan de Salva natural de Nàpols i Margalida Garcia de la Ciutat de Mallorca per l'arxiu pegolí és meteòric, perquè el mateix any 1636 bategen un fill pel mes de març, es casen pel mes d'abril i soterren un albat a l'agost. Hi ha un certificat del vicari d'Ondara per a les esposalles cosa que vol dir que van viure-hi.

[3] **Àlvarez Vives, Vicent; Miralles Guillem, Rosa Vta; Escrivà Ots, Susi** (1998) *Llinatges d'Ondara.* [article en línia] <http://*www.ondara.cat/arxius/Ondara-article-1998-AlvarezEscrivaMiralles.pdf*>

Digitized by Google

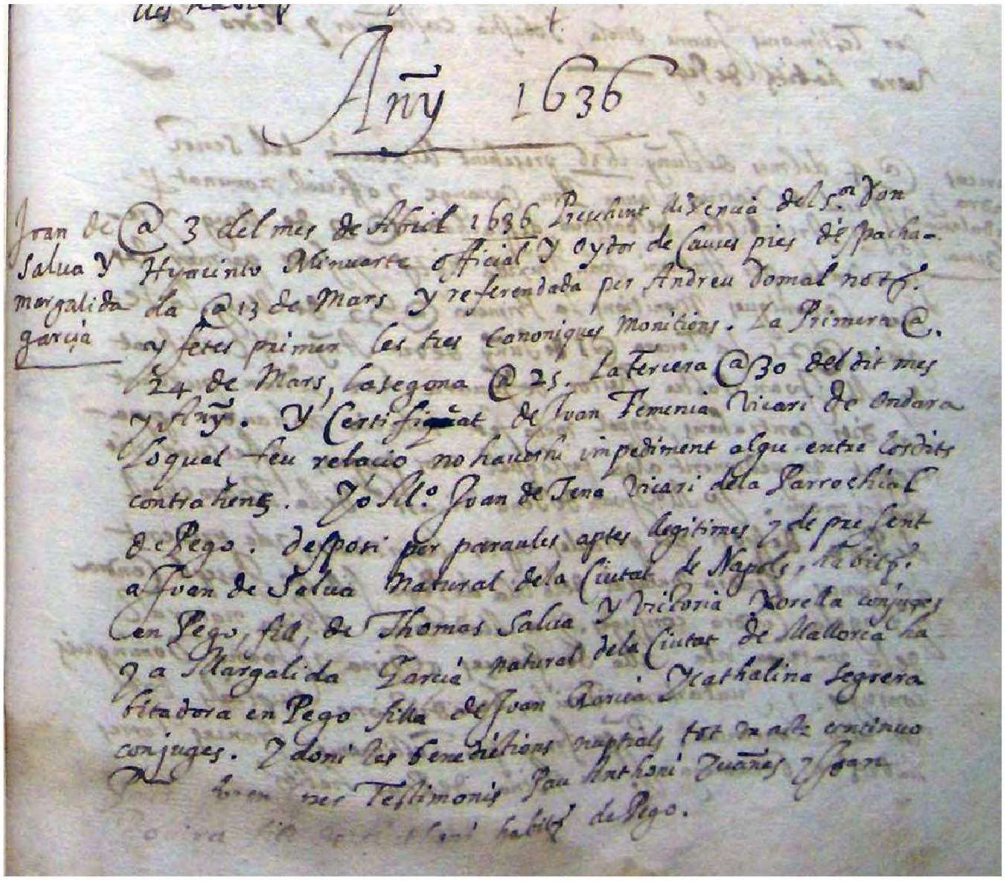
Any 1636

Joan de @ 3 del mes de Abril 1636 Precehint dispensa del S.or Don Salua y Hyacinto Almuarte official y oydor de causes pies de Pacha- Margalida la @ 13 de Mars y referendada per Andreu Domal not.t garcia ay fetes primer les tres canoniques moniciens. La Primera @. 24 de Mars, la segona @ 25. La tercera @ 30 del dit mes y any. Y Certificat de Juan Femenia Vicari de Ondara Squal feu relacio no haverhi impediment algu entre los dits contrahents. Jo Mt.e Juan de Tena Vicari dela Parrochial de Pego. despos per paraules apte legitimes y de present a Juan de Salua Natural dela Ciutat de Napols, habit.t en Pego, fill de Thomas Salua y Victoria Xorela conjuges y a Margalida Garcia natural dela Ciutat de Mallorca ha bitadora en Pego filla de Juan Garcia y Mathalina Segrera conjuges. Y donli les benehicions nupcials fet de ale ordinario en ser Testimonis Pau Anthoni Juanes y Joan habit.t de Pego.

Inscripció de la boda de Joan de Salva nat a Nàpols i Margalida Garcia, a Ciutat de Mallorca (1636). Es pot observar la cal·ligrafia impecable de l'esmentat mossèn Francesc Marçal (vicari de Pego entre 1611 i 1618).

Jeroni Cardona (de 1644 a 1650), després d'enviudar d'Ursula Hortola es torna a casar el 1650 amb Magdalena Cendra, segurament ell era d'Ondara i ella, de Pego, Magdalena Cendra sembla ser germana del capellà Joan Cendra que va ser rector de Gata (entre 1637 i 1660).

CAPELLANS

Pel que fa als capellans d'Ondara que són citats als tres primers quinque de Pego n'hi ha tres, el primer de manera circumstancial perquè s'hi trobava quan estava de visita pastoral i els altres dos perquè van exercir les seues funcions religioses a Ondara.

Digitized by Google

Així tenim el primer l'any 1594, quan « El Señor Visitador colom Visitador general » expedeix en la vila de Ondara llicència per a una boda.

El 1597 Mossen Rafel Ferrer rector d'Ondara escriu una certificatòria per a la boda entre els esmentats Joan Mestre i Angela Torres.

El 1636 Joan Femenia exerceix de vicari d'Ondara quan certifica per a la boda del napolità i la mallorquina que en aquell moment viuen a Pego, però que problablement van residir a Ondara. El 1651 i el 1653 continua sent vicari però ara de la Ciutat de Dénia segons responsives que va escriure per a bodes celebrades a Pego.

4. Conclusió

Durant els segles XVI i XVII el llinatge Gavila reflecteix també a Pego la supremacia que aleshores tenia a Ondara segons el treball citat abans. Però el cognom no va tenir continuació a la vila pegolina ja que totes les persones que es van establir eren dones i per tant es va extingir.

El segon cognom d'origen ondarenc més nombrós a Pego és Mateu ja que apareixen dues germanes. I finalment tots els altres: Giner, Mestre, Torres, De la Borda, Cendra, Sapena, Salva, Garcia, Cardona, Ferrer i Femenia que només tenen un representant.

Quantitat de cognoms d'Ondara trobats als Quinque Libri de Pego

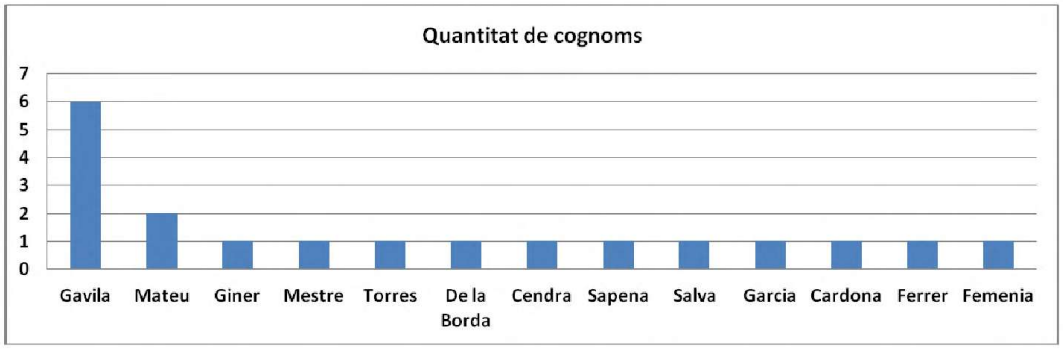

El fet que predomine la designació de vila per a la població indica que Ondara era un poble d'una certa importància demogràfica i administrativa.

Digitized by Google

La majoria de les persones d'origen ondarenc que viuen a Pego són dones casades amb pegolins. Només hi ha constància d'un home de Pego que viu a Ondara. (es tracta de Francesc Cendra de Jeroni).

I no hi ha cap home que en aquells temps fóra originari d'Ondara i s'establira a Pego.

En definitiva, això ha estat tot el que s'ha pogut observar dels tres primers quinque libri pegolins sobre Ondara.

Digitized by Google